

Tredie Bog,

Om Verdslig- og Huus-Stand.

I. Cap:

Om Kongens Befalningsmænd og andre Betiente.

1. [3-1-1] Kongens Befalningsmænd skulle alle Kongelige Forordninger og Befalninger, ligesom de, een hver sin Tid, ere udgivne, lade registre og i een Bog indføre, som hos Amptet altid skal forblive, og, naar de komme fra Amptet, den til deris Efterkommere levere tillige med hvis Tingsvidner, Domme, og andre Breve, som i Amptet til Underretning kunde fornøden gjøris.
2. [3-1-2] De skulle have flittig og alvorlig Agt og Indseende med, at Kongens Lov, Forordninger og Befalninger, saa vit deris Ampt strekker sig, i alle Maader holdis og efterkommis, og intet derimod handlis, eller tilladis; Og naar de befinde nogen Husbond efterladet paa sit Gods at efterkomme det, som befalet er, eller og ikke vil skaffe den Klagende Ret over sine Tienere efter Lov og Dom, naar hand derom anmodis, da skulle de Magt have og forpligtede være med Execution det at efterkomme. Befindis de forsømmelige herudj, og det skielligen bevisis kand, at dennem derom haver været vitterligt, og de ikke samme Tid i nogen Kongens Bestilling have været forhindrede, da skulle de derfor have forbrut det betroede Ampt.
3. [3-1-3] Hvis Misforstand og Ueenighed sig i Kiøbstæderne begiver, enten imellem Øvrigheden og Borgerskabet, eller imellem Øvrigheden. indbyrdis, skulle Stigtsbefalningsmændene med al Flid see til at dæmpe i Begyndelsen; Men hvis de ikke ville lade sig sige, skulle de det strax for Kongen angive med sand udførlig Beretning om deris Tvistigheders Omstændigheder.
4. [3-1-4] Alle Geistlige og Verdslige, som af Kongen Pengis, eller nogen Slags Indkomstis, Opbørsel og Forvaltning er betroet, og derfor staa for Afgift, Forpagtning, eller Regnskab, skulle aarligen efter deris Forvaltnings, Forpagtnings, eller Bestillings, Breve rigtigen og i rette Tid derfor paa Kongens Rentekammer klarere under den Straf, som af Kongen derpaa settis.
5. [3-1-5] Kongens Befalningsmænd paa Landet og Øvrigheden i Kiøbstæderne skulle have tilbørlig Indseende med, at, naar nogen døer, som med Kongens Indkomster haver haft at gjøre, da deris Boe ikke forrykkis, eller forkommer, eller Skifte vorder holdet, før end Kongen er fyldistgiort, med mindre Arvingerne ere saa vederhæftige, at de til Kongens Rettighed nøjagtigen kunde svare; Dog een hver, som lovlig Pant haver, sin Panterettighed i alle Maader upræjudiceret.
6. [3-1-6] Kongens Fogder, Ampts- eller Commissari-Skrivere, maa ingen Skriverpenge fordre, eller tage, af Bonden, naar hand yder sin Landgield, eller Skat, eller ager sine Rejser, for Afskrivelse, eller Sædel, under deris Bestillingers Fortabelse; Det samme er og om andre Husbonders Fogder og Skrivere.
7. [3-1-7] Alle Husbonders Fogder, Skrivere og andre Tienere, som staa for Regnskab, skulle være forpligtede til deris Husbonder aarligen til bestemt Tid at levere deris Regnskaber med behørig Beviser, og tage Husbondernis Bevis derpaa, som dennem ingenlunde bør at forholdis; Og bør Husbonderne inden tre, fire, fem, eller sex, Ugers Forløb i det højeste derefter, som Regnskaberne vitløftige ere til overgive til dennem hvis Antegnelser og Mangler de finde udj Regnskaberne; Og skulle fornævnte Fogder, Skrivere og Tienere, være forpligtede til inden tre Ugers Tid i det højeste, efter af Manglerne ere dem tilstillede, at

gøre nøjagtig Forklaring for dem, eller dem strax betale; Og hvis de ikke herudj efterkomme deris Pligt, som her forskrevet staar, bør de strax derfor at stille Husbonderne nøjagtig Borgen og Forsikkring, eller borge for sig selv uden nogen Proces. Dersom Husbonderne findis forsømmelige med Bevisis Meddeelning, eller Manglernis Overlevering, saa fremt de ikke lovligen bevise, at de i saadan Forhindring været have, at de Regnskaberne, hverken ved sig selv, eller deris Fuldmægtige, have kundet lade igiennemsee, og Antegnelse gjøre, da bør de at have forbrut deris Ret, fornævnte Fogder, Skrivere, og Tienere, for i rette Tide overleverede Regnskaber at søge.

II. Cap:

Om Priviligerede Personer.

1. [3-2-1] De, som nyde Frihed med Hals og Haand over deris egne Tienere, saa og jura Patronatus, Birkerettighed, og andre Privilegier, skulle dermed rette og forholde sig efter Lands Lov, at de dennem ej ved Ulovlig Medfart forbyrde.
2. [3-2-2] Ingen fremmede, som sig angive af Adel at være føde, og sig her i Riget vil nedsette, og ikke saadanne Bestillinger her sammestæds betiene, som Adelige Friheder med sig føre, maa nyde, eller være deelagtige i Danske Adelige Friheder, før end de først for Kongen, eller for hvem Kongen dertil forordner, deris Adelig Anhær og Herkomst nøjagtig bevist have; Og derefter skal de allerunderdanigst hos Kongen anholde, at de Adelige Friheder maa nyde. Tager nogen herudj Forsømmelse, vide sig det selv at tilregne, om hannem derover noget viderligt vederfaris.
3. [3-2-3] Ej heller maa fremmede Grever, eller Friherrer, nyde Danske Grevelige, eller Friherlige, Privilegier, med mindre de af Kongen vorde naturalizerede.

III. Cap:

Om Borgere i Kiøbstæderne.

1. [3-3-1] Vil nogen være Borger i nogen Kiøbstæd, da skal hand gjøre sin Eed for Borgemester og Raad, derefter skal hand give for sit Borgerskab noget efter Politie Ordningen, og før maa hand ej bruge borgerlig Næring, under hans Faldsmaal, fyrretyve Lod Sølv til Kongen og Byen.
2. [3-3-2] De skulle holdis for Borgere og nyde borgerlig Ret og Frihed, som saaledis deris Borgerskab soret have, og gjør og give al borgerlig og Byens Tyngde, og selv holde Huus og Ildstæd i Byen, og ingen anden, om end skiønt hand i nogen anden Kiøbstæd Borgerskab haver taget, og sig for Borger ladet indskrive.
3. [3-3-3] Ingen Borger maa flytte af Byen, før end hand paa Raadhuset lovligen haver til Borgemester og Raad sit Borgerskab opsagt, og gjort Rede og Rigtighed for hvis hand i Byens Bestillinger haver forrestaaet, og hannem af Øvrigheden haver været betroet; Men hvis Øvrigheden fornemmer, at hand uden Rigtighed agter at flytte, da maa de baade hans Gods og hans Person arrestere lade, i hvad Paaskud hand og gjøre kand, med mindre hand vederhæftige Forlovere setter, eller billig Forsikkring i rørligt, eller Urørligt, Gods stiller.

IV. Cap:

Om Øvrighed og andre Betiente i Kiøbstæderne.

1. [3-4-1] I hver Kiøbstæd skal der være saa mange Borgemestere og Raadmænd, som Byens Lejlighed udkræver, hvilke skulle settis af Kongen, og hannem deris Eed gjøre; Men hvor ingen Borgemester og Raad ere, der skal den forordnede Byfoged forrette hvis som Borgemester og Raad tilkommer.
2. [3-4-2] Ingen maa fra Øvrigheds Bestilling forløvis, uden det skeer med Kongens udtrykte Bevilning.
3. [3-4-3] Befindis nogens Udygtighed for hvad Aarsag det og være kand, da skal Kongens Stigtsbefalningsmand for Kongen det andrage.
4. [3-4-4] Øvrigheds Personer, Dommere og Skrivere, som til Ting taltalis for Sager, som deris Ære, eller gode Navn og Røgte og Oprigtighed, paagielde, maa ej Øvrigheds Sæde beklæde, før end de ved endelig Dom frikiendis og erklæris; Imidlertid skulle andre i Kiøbstæderne af Stigtsbefalningsmanden og paa Landet af Amptmanden i deris Stæd forordnis, indtil de lovligen, som for bemælt er, blive erklærede; Men for bare og løse Beskyldninger bør ingen sit Sæde at vige, men derved at blive, indtil hand lovligen søgt vorder.
5. [3-4-5] Borgemester og Raad skulle holde god Skik og Politie aldelis efter alle de Puncter og Stykker, som i Loven og Politie-Ordnningen om Kiøbstæderne mældis, og flitteligen give Agt paa, at saadant i alle Maader holdis og efterkommis, saa fremt de ikke derfor af Kongens Fiscal ville taltalis, og selv stande til Rette.
6. [3-4-6] De skulle holde over hvis af Kongen paabydis, og dersom de Kongens Befalningers, eller Lovens, Overtrædelse tre Uger Upaatalt lade forbigaa, efter at det dem vitterligt været haver, da skal Byen derefter ingen Anpart have i Sagefaldet, men Borgemester og Raad skulle Byens Anpart selv udlegge, og derforuden for deris Forsømmelse af Kongens Fiscal taltalis paa deris Embede.
7. [3-4-7] De skulle lade alle Breve, som Byen vedkomme, og som enten til, eller af, Borgemester og Raad udgivis, registre og til Bogs føre, hvilken paa Raadhuset skal være i Forvaring.
8. [3-4-8] De skulle det saa mage, at een hver for et skielligt Værd kand bekomme hvis Vare, som Landets Indbyggere Behov have, og bør at findis fal i Kiøbstæderne. Og skulle de aarligen i hver Kiøbstæd om Paaske tvende af deris Middel forordne, hvilke skulle ikke alleene nogle gange om Aaret taxere og sette Kiøbet paa ferskt Oxekiød, saltet og tør Fisk, Dansk Øl og Brød; Item gjøre een billig Taxt paa Vin, Salt og andet, intet undertagendis, som Kiøbmænd og Haandverksfolk og andre for deris Vare og Arbejde skulle have; Men og med deris Medbrødre have Indseende, og tænke paa Middel, hvorledis Meenighedens Nødtørft af saadant i Tide er at forskaffe; Med mindre de selv ville svare, een hver for sin Forsømmelse. Og de, som mere tage end forordnet bliver af Borgemester og Raad, skulle bøde første gang til Kongen tyve Lod Sølv; Anden gang have forbrut deris Borgerskab, og ej videre tilstædis i Riget deris Handel at bruge.
9. [3-4-9] De smaa Bestillinger i Kiøbstæderne og Byens Tienere maa anordnis og afskaffis af Borgemester og Raad, og lige som ingen for Rigdoms, Medholds, Slegts og Svogerskabs, Skyld, skal til nogen Bestilling fordris, saa skal ej heller nogen for ringe Anseende Skyld forbigaais, om hand dygtig er.
10. [3-4-10] Ingen Borger maa vegre sig nogen af Byens Bestillinger at betiene, med mindre hand er Skipper, Styremand, Seglingsmand, eller saadan Haandverksfolk, som Loven, eller Politie-Ordnningen, derfor forskaaner, hvilke dog dertil maa brugis, om de det selv samtykke.

11. [3-4-11] Borgemester og Raad maa ikke besvære nogle Privilegerede, Geistlige, graduerede Personer, og dem, som ere i Kongens Tieniste og ingen borgerlig Næring bruge, med nogen borgerlig Personal Tynge.

12. [3-4-12] Naar nogen til nogen Bestilling udkaaris, da maa den Udvælgelse hverken begyndis, eller endis, med Drik, eller Giestebud, eller noget Lav derfor anrettis; Ej heller skal noget Regnskab, Registering, Kiøb, Sal, eller andet sligt, forrettis ved Drikken, eller Giestebud, saa fremt baade Vert og Giest derfor ikke ville tiltalis og straffis.

13. [3-4-13] Naar Kongen lader sin Befalning til Borgemester og Raad udgaa at forskaffe Folk til hans Tieniste, enten til Lands, eller Vands, da maa de ingen derom advare, at de sig forstikke kunde, meget mindre forskaane nogen, som er i deris, eller andris, Tieniste, saa fremt de ikke med Vanære vil miste deris Bestilling.

V. Cap:

Om Kæmnere.

1. [3-5-1] Borgemester og Raad skulle aarligen den anden Januarii af de fornemste Borgere nævne een Byens Kæmner, eller fleere, om fornøden giøris, til hvilke forleden Aars Kæmnere skulle overlevere Beholdningen, og giøre Regnskab inden fiorten Dage der næst efter i Borgemesters og Raads og nogle Borgeris Overværelse, hvilke Regnskabet flittig skulle oversee, og antegne hvis Mangel derudj kand findis.

2. [3-5-2] Giøre Kæmnerne ikke Regnskab, som forbemælt er, inden fiorten Dage der næst efter, da skulle de derfor tiltalis og straffis efter deris Formue. For Manglerne skulle de enten strax giøre klart, eller med nøjagtig Erklæring dennem afbevis; Giøre de ikke strax derfor klart, da skulle de for dennem dobbelt betale.

3. [3-5-3] Førrige Aars Kæmner, om der er ikkun een i Byen, eller den nederste, om fleere ere, skal næst følgende Aar altid lade sig finde, hvor hand henfordris af Kæmnerne, at giøre paa alting Undervisning om hvis samme Aars Kæmnere af hannem til Efterretning have at spørge.

VI. Cap:

Om Taxereborgere.

1. [3-6-1] Borgerskabet skal aarligen den tredie Januarii udvælge to, fire, eller fleere Borgere, som een Tid lang i Byen boet have, og Borgernis Lejlighed kiende, hvilke skulle med forrige Aars Kæmnere den første Søgnedag i Februario i det Aar taxere dem, som boe i Byen, hvorefter Udgiften til Geistlig og Verdslig Brug skal paa een hver beregnis.

2. [3-6-2] De, som boe i Kiøbstæderne, og ingen borgerlig Næring bruge, saa som: Privilegerede, Geistlige, graduerede Personer, og som i Kongens Tieniste ere, skulle, saa vit de Ejendomme i Kiøbstæderne have, skatte efter den Taxt, som nu sat er, eller herefter sat vorder; Men befindis nogle af bemælte, enten selv, eller deris Hustruer, eller deris Husfolk, noget Kiøbmandskab, Høkkerj, Tappen, Haandverk, eller borgerlig Næring, at bruge, da skulle de al Kongelig og borgerlig Tynge udstaa.

3. [3-6-3] Alle, som boe i Kiøbstæderne, af hvad Stand de og ere, og i hvad Frihed de sig kunde paaberaabe, skulle give Kirkebetienterne deris Rettighed, saa og holde det ved lige, som de selv Nytte og Fordeel af have.
4. [3-6-4] Taxereborgerne skulle blive ved forrige Aars Taxter, med mindre de taxerede, enten ved Arv, eller andre Maader, deris Formue siden siste gjorde Taxt forbedret have, eller ved deris Bois og Formuis Skifte, eller Ulykkelig Tilfald, kiendelig Forringelse, eller Skade, paa deris Midler lidt have, og da skal Borgemester og Raad tvende andre Borgere dertil nævne, som dennem paa ny inden fiorten Dage skulle taxere.
5. [3-6-5] Klagis der over Taxten, da skal Borgemester og Raad høre saa vel deris Angivende, som formeene andre for ringe at være taxerede, som deris, der formeene sig at være for højt satte, og hvor saadant skielligt befindis, tilholde Taxereborgerne det at forandre.
6. [3-6-6] De skulle derforuden al Taxten igiennemsee, og dersom de befinde, at Taxereborgerne have gjort nogen til Villie, da skulle de lade dem tiltale for Utroeskab, og efter Dommens Indhold straffe.
7. [3-6-7] Borgemester og Raad skulle aarligen til hver ny Aars Dag forfatte rigtig Regnskab paa alle deris Indtægter og Udgifter af Skatterne, og derhos forklare alle deris Indtægter med rigtig og udførlig Mandtal, hvem der haver skattet, og hvormeget een hver haver udgivet, hvilket skal af Kæmner, Rodmestere, og de beste Borgere, som til Ting aarligen skulle udnævnis, underskrivis og samtykkis, at saa meget og ej videre er paalagt og opbaaret, hvilke Regnskaber med alle dertil hørende Assignationer og Qvitantzer skulle aarligen tre Maaneder efter ny Aars Dag paa Kongens Rentekammer indleveris under tilbørlig Straf.

VII. Cap:

Om Lav og Haandverker.

1. [3-7-1] Naar nogen tager Borgerskab, da skal hand af Borgemester og Raad lade sig indskrive for hvad Hantering, eller Haandverk, hand agter at bruge og nære sig af, og hvis der er noget Lav for samme Hantering, da skal hans Navn optegnet ved Byens Tienere af Borgemester og Raad Oldermannen tilskikkis; Og skal saa den, som saaledis er antegnet, maa bruge den Hantering, eller Haandverk, uden nogen videre Antegnelse, eller Samtykke, med mindre hannem nogen Uærlig og lastelig Misgierning klarligen overbevisis, hvilken hand ikke hos Gud og Øvrigheden haver afsonet.
2. [3-7-2] Ellers skal med Mesterstykke, Lærebrev og alt hvis Lavene og Haandverkerne tilhører, i alle Maader forholdis efter Politie-Ordnningen.

VIII. Cap:

Om omløbende Kræmmere.

1. [3-8-1] Al Giesteskud, som fremmede Kræmmere give i Kiøbstæderne, at de maa med deris Kram og Vare at sælge udstaa, skal over alt Riget være afskaffet, og ingen være tilstæt med nogen Kramvare at omløbe fra een Kiøbstæd til een anden, eller og nogen Stæd dermed at udstaa, og i Alne, Lod, eller Pund, at sælge, med mindre hand Borger er, under de hos sig havende Varis Confiscation, og anden Straf efter Sagens befunden Beskaffenhed.

2. [3-8-2] Ingen Borger, eller Undersaat, maa tage fremmede Kiøbmands Penge, eller Gods, eller have Nederlag med dem, og bruge til de fremmedis Gavn og Nytte alleene, under samme Pengis og Godsis Forbrydelse, og derforuden trediesindstyve Lod Sølv's Bøder.

IX. Cap:

Om Markeder.

1. [3-9-1] Intet Market maa paa nogen Søndag, eller Helligdag, holdis; Indfalde de paa saadan Dag, da skulle de opsettis til anden Søgnedag derefter.

2. [3-9-2] Befindis nogen Kramboeder at opslaa, eller noget paa Helligdag fal at holde, have forbrut hvis der kiøbis og sælgis, og derforuden fyrretyve Lod Sølv, halfdeelen til Kongen og Byen, og den anden halve Deel til de Fattige.

3. [3-9-3] Hvor noget Market uden for Byen paa Marken holdis, skal ingenstæds være tillat, enten Mad, eller nogen Slags Drik, der paa Marken at fal holde, men alt sligt i Byerne at søgis. Hvo sig herimod forseer, have forbrut hvis Mad og Drikke i saa Maader fal holdis, halfparten til Kongen og halfparten til Byen.

X. Cap:

Om Maal og Vægt.

1. [3-10-1] Ingen Maal, eller Vægt, maa enten i Kiøbstæderne, eller paa Landet brugis, uden de, som af Kongen forordnede ere. Og skulle i alle Kiøbstæder paa Raadhusene saadanne Maal og Vægt findis, efter hvilke een hver skal have Magt og Frihed til at prøve, om hannem, enten i Kiøbstæderne, eller paa Landet, nogen Uret med Maal, eller Vægt, er vederfaret.

2. [3-10-2] Ingen skal være formeent, som sælger, eller yder, noget Korn, selv med et ret Strygetræ at stryge, enten Tønde, eller Skeppe, som maalis med.

3. [3-10-3] Øvrigheden paa hver Stæd skal det være frit for, saa tit de det got og nødigt eragte, udj een hvers Huse at lade eftersee hvad Maal og Vægt de bruge.

4. [3-10-4] Befindis nogen at have, eller bruge, anden Maal, eller Vægt, end som forskrevet staar, eller at bruge anden Maal, eller Vægt, at maale, eller veje, ud med, end hand bruger at maale og veje ind med, da skal hand agtis som een Falskner, og have sin Boeslod forbrut, i hvo hand og er.

XI. Cap:

Om Vognmænd og Færgemænd.

1. [3-11-1] Øvrigheden i hver Kiøbstæd skal forordne i deris Bye visse Vognmænds Lav, og derover bestille een dygtig Olderland.

2. [3-11-2] Saa snart een rejsendis Mand nogenstæds ankommer, skal Oldermænden forpligt være at have een Vogn ved Haanden, at den rejsendis Mand kand uden Ophold komme fort, og det saaledis, at hand med ingen højere Vognleje bliver besværet, end den Taxt, som Kongen haver ladet gjøre, formælder.
3. [3-11-3] Alle Verterne i Kiøbstæderne skulle have samme Taxt trykt i deris Huse hengendis, at den rejsendis Mand strax kand see hvad hand skal betale.
4. [3-11-4] Tager nogen af den rejsendis Mand videre end Taxten tillader, eller vegrer sig derfor at age, da skal Oldermænden det for Øvrigheden angive, og de skulle straffe hannem efter Kongelig Anordning.
5. [3-11-5] Dersom Oldermænden herudj findis forsømmelig, eller motvillig, og det Byefogden tilkiendegivis, da bør Byefogden strax at skaffe den Rejsendis Heste og Vogn, og siden have sin Tiltale til Oldermænden og Vognmanden, som burte kiøre, saa fremt at Vognmændene ikke ere i Kongens Rejse.
6. [3-11-6] Hvilken Færgemand videre begærer, eller tager, til Fragt, eller Færgeløn, enten for ledige Personer, rejsige Heste med Karle, Heste og Vogne, end som af Kongen forordnet er, straffis, naar det hannem lovligen overbevisis, efter Kongelig Anordning.
7. [3-11-7] Hvilken Skipper, eller Færgemand, nogen Betler fra et Stæd til et andet overfører, med mindre de saadan Pas og Bevis medbringe, hvorefter dem kand tilstædis fra et Stæd til et andet at rejse, give for hver Person til Straf til de Fattige tj Lod Sølv, som af Byefogden skal inddrivis, og derforuden paa sin egen Bekostning bortskaffe dem til de Stæder, som de frakomne ere, og imidlertid de paa det Stæd ere, selv dennem underholde.
8. [3-11-8] Skipper, eller Færgemand, som indfører her i Riget, eller flytter over et Færgested til et andet, nogen Tater, have forbrut Skibet hand haver at føre og sin halve Boeslod.
9. [3-11-9] Ingen Skipper, eller Søfarendis Mand, maa Kongens Baadsmænd, eller nogen af Soldatesket, være sig Ryttere, eller Soldater, som i Kongens Tieniste ere, i deris førende Skiberum indtage, og af Riget og Landene udføre, uden Kongens, eller deris, som af Kongen dertil ere forordnede, Passer: Ej heller fleere Folk medføre, end de til deris Skibe nødvendig behøve, under Skibs og Gods is Fortabelse.
10. [3-11-10] Een hver Skipper skal hos det Stæds Tolder her i Riget, hvorfra hand segler, angive, hvor mange Baadsfolk hand inden Skibsborde haver, og til sin Rejsis Fornødenhed endelig behøver med sig at føre, saa og forpligte sig samme Folk, naar hand igien til Riget ankommer, med sig at føre, med mindre hand lovligen kand bevise dennem, som borte blive, at være døde.
11. [3-11-11] Indtager Skipperen ellers i sit Skib nogen af Kongens Undersaatter til at udføre, da skal hand miste dem, og give for hver Person, som hand i saa Maader ville udsnige, et hundred Lod Sølv, og de som saaledis Ulovligen ville forløbe, skal have deris Boeslod forbrut, og settis paa Holmen.
12. [3-11-12] Kongens Toldere skulle paa hver Stæd her i Riget have flittig Indseende, naar nogen Skipper bortfarer, at ingen saadanne Personer, som her oven ommælt er, med noget Skiberum hemmelig undkomme.

XII. Cap:

Om Selvejer Bønder.

1. [3-12-1] Selvejer Bonde, som besider nogen Bondegaard, skal bruge alle Gaardens Eje baade i Skov og Mark, og ingen af de andre Medarvinger skulle bruge noget af Gaardens Tilliggelse, men annamme fyldist af den, som Gaarden besider, hvis den kand ydermeere taale over den sædvanlig Tynge, efter dens, som Herligheden haver, og Samfrænders Tykke.
2. [3-12-2] Fordrister sig nogen af Medarvingerne herimod at bruge noget af Gaardens Ejendom, da forfølgis hand derfor med Ran.
3. [3-12-3] Dersom den, der Gaarden besider, forhugger, eller forhugge lader, samme Gaards Skove til Upligt, eller og forkommer noget af Ejendommen, som dertil liggendis er, og ikke holder Gaarden ved Magt, da skal den, der Herligheden haver, have Magt med Samfrænderne at sette een anden af Medarvingerne derpaa, som vil og kand frede Skoven, og holde Gaarden og Ejendommen ved Magt, og reede der fult af til den, der Herligheden haver, og hans Medarvinger fyldist, som hannem bør at giøre, som forskrevet staar. Findis der ingen af Medarvingerne, eller Frænderne, efter lovlig Tilbud paa tre Hiemtingsdage, som Gaarden vil, eller kand, antage, da maa den, der Herligheden haver, lade Gaarden lovligen taxere, og sælge den til den Meestbydendis; Dog at den, der Herligheden haver, nyder den for nogen anden, om hand vil give saa meget for den, som nogen anden byder. Hvis overblive kand, naar Bondens Gield er betalt, bør at komme Bonden og hans Medarvinger, om de have Lod i Gaarden, til Gode.
4. [3-12-4] Selvejer Bonde maa ej med Utilbørlig Arbeid, eller Tynge, af den besværis, som Herligheden af Gaarden haver, videre, end som Herligheden efter Billighed kand udkræve, som eragtis at være den fierde Deel imod een Fæstebonde, som besider een heel Gaard.

XIII. Cap:

Om Landboe, eller Fæstebønder og Lands-Bye-Handel.

1. [3-13-1] Ingen skal udvisis af sin Gaard, som hand haver fæst af sin Husbond, saa længe hand holder den ved Hævd og Bygning, og den forbedrer, og lovligen gøder sin Jord i Marken, og giver sin Skyld i lovlig Tid, som er Smørskyld til St. Hans Dag Midsommer, Kornskyld til St. Mortens Dag og andre smaa Bede, Giesterj og Oldengield, og anden Rettighed, hver til sin tilbørlig Tid, og er sin Husbond og hans Fuldmægtig i hans Fraværelse hørig og lydig, og ej laaner, lejer, eller fæster, fra sin Gaard Ager, Eng, eller noget af Gaardens Tilliggelse, eller tilstæder nogen anden at bruge noget af Gaardens Tilliggelse, og ej hugger i de Skove, der tilligge, i nogen Maade, uden sin Husbonds, eller hans visse Buds, Minde.
2. [3-13-2] Forbryder Bonden sig imod noget af disse Stykker, da haver hand sin Gaard forbrut. 3. [3-13-3] Haver Husbonden ingen Gaard, eller Huus, at boe udj, og hand i egen Person vil beside den Gaard, som Bonden i Fæste haver, da skal hand sige Bonden til derom St. Hans Dag Midsommer, og give hannem sit Fæste igien, og betale hannem hvis bevislig Omkostning og Forbedring paa Gaarden baade i Bye og Mark hand gjort haver, og da bør Bonden at flytte af Gaarden til næstfølgendis Voldermisse.
4. [3-13-4] Efter Bondens Død maa hans efterlatte Hustrue uden al Indfæstning beside Gaarden med al sin Tilliggelse, saa længe hun sider Enke, og retter sig efter det, som om Bonden forskrevit staar; Men dersom hun vil giftis, da skal den, som hende egter, fæste Gaarden af Herskabet, før end hand drager i Gaarden.

5. [3-13-5] Hvis nogen Enke ikke vil blive ved Gaarden, da bør hun strax efter Mandens Død, naar Skifte holdis, at sige sig fra den til Husbonden; Hvis hun det ikke gjør, da skal hun blive ved Gaarden, indtil hun den lovlige opsiges efter den syvende Artikel, som her efter i dette Capitel mældis.
6. [3-13-6] Naar een Husbond udviser nogen af sit Gods for nogen af ovenbemælte Aarsager, da skal samme Bonde give Husbonden sin Forpligt, at hand ej skal gjøre Efterkommeren nogen Forfang, saa og forsikkre Husbonden for hvis hand med Rette hannem pligtig er. Vil Bonden ej det gjøre, da maa Husbonden anholde hannem, indtil hand det efterkommer.
7. [3-13-7] Hvilken Bonde der ikke er Vorned, som vil flytte fra sin Gaard og Boelig, skal dertil have skiellig Aarsag, og den lovligen bevise, derefter maa hand opsiges den efter lovlige Kald og Varsel til Husbonden, tre næste Tingdage efter hver andre, for St. Hans Dag Midsommer, og fjerde Tingdag derefter tage det beskrevet; Hvorimod med Skudsmaal ingen Forhindring maa göris; Og da maa Bonden til Voldermisse der næst efter flytte; Dog at hand efter Opsigelsen til forskreven Tid retter for sig med Landgielde, Ægt og Arbeid, og anden Rettighed, som det sig bør, af Gaarden og Boeligen til Husbonden, saa og svarer til Brøstfældigheden, som til forskreven Voldermisse findis. Forlader hand Gaarden uden lovlige Opsigelse, da bør hand, hvor hand antreffis, at straffis som een Rømningsmand.
8. [3-13-8] Dersom Husbonden vil, at Bonden skal saae Rugsæden, da skal hand derfor give hannem Frøgielden igien.
9. [3-13-9] Drager, eller bortdør, nogen Bonde fra sin Gaard, og den ej af anden Bonde igien bliver besat, da skulle samtlige Byemænd, i hvem og deris Husbond er, være pligtige til at lade Gaardens Bygning paa Aars og Dags Tid bevare, at den ej bliver nederbrut. Nederbrydis den imidlertid, og de ikke anholde, eller tilkiendegive, hvem det giort haver, da bør de samtlige den igien at opbygge.
10. [3-13-10] Dersom nogen Bondis Gaard, eller Huus, ved Ildebrand, eller anden Ulykkelig Tilfald kommer til Skade, da maa Bonden ej Stædet forlade, eller sig andenstæds nedsette, men hand bør med Husbondens og Byemændens Hielp, om hand selv ej haver Middel dertil, at opbygge Gaarden, eller Huset, før end hand maa derfra flytte, eller Gaarden, eller Huset opsiges.
11. [3-13-11] Bruger nogen Bondens Jord uden Husbondens Minde, da haver hand den Sæd forbrut, og hvis hand den bortføre vil imod Husbondens Forbud, da maa Husbonden lade den anholde, og i Bondens Gaard indføre indtil Sagens Uddrag, om den, som saade, vil derpaa tale, hvilket hand til anden Tingdag derefter i det seeneste skal gjøre, eller siden ingen Magt have at tale derpaa. Men haver den, der saade, bortført Sæden af Stædet, og kommet med den til sit Huus, da maa hand tiltalis derfor som for Vold, men Heste og Vogn bør ogsaa derforuden at være forbrut, om de antreffis, før end de komme paa Landevejen. Det samme er og om Tørveskær, Gierdsel og deslige.
12. [3-13-12] Dersom Husbonden tager fra nogen Bonde Skov, Ager, Eng, Græsgang, Tørveskær, eller deslige, som Bonden i Fæste og Brug haver, og giver Landgielde af, da skal Husbonden korte det efter Billighed i Bondens Landgielde, og selv udreede hvis Tynge, der ligger paa det frataget, saa vit det sig kand beløbe; Dog hvis Husbonden hannem Tørveskær og Gierdsel, som hand tilforn til sin Fornødenhed nydt haver, udviser, da bør ej Husbonden hannem derfor noget at afkorte.

13 [3-13-13] Bonde maa ej indgrave, eller indlukke, nogen Ager, Eng, eller Jordbond, uden hans Husbonds Minde og alle Lodsejeris Samtykke; Ej heller aflukke enten Folke- eller Fægang, hvor den haver været af Alders Tid.

14. [3-13-14] Ingen Bonde skal være pligtig til at levere andet, enten i Vare, eller Penge, end som hand staaer for i Jordbogen, langt mindre nødis til at betale Varene med Penge højere end som ret Landkiøb er; Ej heller maa hand tvingis til af sin Husbond at føre sit Landgielde længere Vej end som Stigtet, der hand i boer, er langt til.

15. [3-13-15] Kongens Amptmænd og alle Husbonder skulle skielligen gieste, eller ved deris Folk gieste lade, deris Tienere, eller dem, som de i Befalning have, og ej begære fremmet Drik, eller andet sligt, men lade sig nøje med hvis Bonden til Redelighed kand af Stæd komme; Ej heller skulle de besvære dem med ydermere Føring, end som de pleje og pligtige ere af gammel Tid.

16. [3-13-16] Det skal staa een hver Bonde, ingen undtagen, frit for Ubehindret at sælge sine Vare, det være Korn, Smør, Honning, Øxen, Heste, Fisk og alle andre Vare, som hand haver, og ikke forbydis af Kongens Amptmænd, eller deris Husbonder; Og skal derover ingen Husbond tvinge, eller trænge nogen Bonde, eller kaste ham derfor nogen Uhyld paa, eller derfor beskatte hannem; Men vil nogen Husbond købe noget af sin Bonde, da skal hand have det i hans Minde og med hans Villie, ligesom hand købte det af een Fremmet.

17. [3-13-17] Forurettis nogen Bonde, hans Hustrue, eller Folk, af anden, da maa Bonden selv udføre Sagen mod sin Vederpart, og tage Bøder for Bondesagen. End vil, eller formaar hand ikke Sagen at udføre, da bør hans Husbond derpaa at tale, og Bonden tager Opretning for sin Skade, men Husbonden tager Bøder for Bondesagen og sin anvente Bekostning. Fordøller Bonden nogen vigtig, eller Ejendommen angaaendis, Sag for sin Husbond, eller uden hans Minde forliger sig med sin Vederpart, da bøder hand til sin Husbond lige saa meget, som hans Vederpart til Bondesagen kunde være forfalden.

18. [3-13-18] Een hver Bonde skal aarligen, imens hand haver Rum til og Lejligheden er, i det minste legge fem Humlekuler, tre Ymper Abild, Pære, eller andre gode Træer, og derforuden plante tj Pile, eller have forbrut et half Lod Sølv for hver hand forsømmer af dem til sin Husbond. Hvor Bønderne ikke have Rum ved deris Gaarde, da skulle de dem langs deris Gierder sette; Og skal een hver Amptmand, eller Husbond, tilholde Bønderne dette at efterkomme.

19. [3-13-19] Hvilken Bonde, som heel Gaard besider og ikke aarligen saaer een Skeppe Hampefrø, og den, som half Gaard besider, een half Skeppe, bør af sin Husbond at tiltalis og straffis som een motvillig og Ulydig Tiener, med mindre hand beviser, at hand ikke tienlig Jord dertil haver.

20. [3-13-20] Ingen Bonde maa fiske i sin Gaards tilliggendis Sølod, eller Mølledam, uden sin Husbonds Forlov.

21. [3-13-21] Ingen Bonde maa hugge i sin Gaards tilliggendis Skovspart, eller Have og Lykke, uden hvis hannem, af hans Husbond bliver udvist; Og skal hand svare og staa til Rette for samme sin Skovspart, dersom noget derudj uden Husbondens Villie huggis, med mindre hand med lovfaste Dannemænd lovligen beviser, at andre det have hugget, og hvo de ere, hvilke hand og Skovfogden ej have kundet hindre. Iligemaade forholdis med Tørveskær og Gierdsel.

22. [3-13-22] Hvo som noget Træ, Æg, Bøg, eller andet, tilladis at hugge i nogen Herskabs Skove, og ikke tj unge Træer, hvor hannem udvisis, beskærer, saa og sex Træer af samme Slags igien setter, og dem freder og forvarer, at de for Qvæg uskat kand fremvoxe, bøde til Husbonden to Lod Sølv for hvert Træ, der vorder forsømt.
23. [3-13-23] Ingen Haandverksmand maa boe paa Landsbyen, undtagen Grovsmede, Tømmermænd, Bødkere, Teglblændere, Pottemagere, som giøre sorte Potter, Hiulmænd, Murmestere, Skindere, Vævere, som væve Vadmel, Blaar- og Hampelærit, Skrædere, som sye Vadmel, og de Skomagere, som sye Bønderskoe.
24. [3-13-24] Ingen, i hvo det være kand, maa bruge noget Kiøbmandskab paa Landet og i Landsbyerne til Forprang med Alne, Maade, eller Vægt, eller sælge nogen Kramvare, Staal, Salt, eller fremmet Humle, under Varenis Forbrydelse.
25. [3-13-25] Ellers maa een hver, som Jordegods ejer, giøre sig sit eget Gods saa nyttigt, som hand kand, og sælge sine Vare til hvem hand vil; Dog at det ikke skeer Kongen paa hans Rettighed til Forfang, eller Kiøbstæderne i deris billig Handel og Næring til Hinder.
26. [3-13-26] Bønderne skulle føre deris Vare til Kiøbstæderne, og dem paa offentlig Axeltorve og Markeder fal holde, og ej dem til Høkkere og Forprangere, som Landet omløbe, sælge. Giøre de herimod, have forbrut Varenis Værd til Kongen, og Varene, om de af Kongens Foged antreffis kunde, iligemaade være Kongen hiemfaldne.
27. [3-13-27] Ingen, som boer paa Landet og pløjer og saaer, skal forbydis at kiøbe sit Sædekorn, eller hvis andet hand Behov haver til sit Husis Ophold og sin Avlings Fortsettelse, Heste, Hopper og Qvæg, hvor hand det bekomme kand: Saa maa og Kongens Undersaatter paa Landsbyerne, Ubehindret af Kiøbstædmænd og andre, kiøbe til deris Husis Bygning, Vogne, Plove, Ildebrand og Nødtørft, men ikke til Forprang Tømmer og Ved af dem, som det med Skib indføre for Kiøbstæderne og i andre smaa Havne, og igiengive hvis Vare de have, som de det med betale kunde. Dersom Kiøbstædmænd dem det forhindre, da bøde deris Voldsbøder.
28. [3-13-28] Ingen maa have mere Qvæg, eller Bæster, paa Overdrev, Auret, eller Fællet, end som hand haver Jords Vurdering til.
29. [3-13-29] Have fleere Byer Overdrev, Auret, eller Fællet, sammen, da bør det at taxeris, hvor meget det kand taale, og hver Bye settis efter sin Jords Vurdering, hvor meget den derpaa maa have, saa at Klov imod Klov, Horn imod Horn, regnis.
30. [3-13-30] Haver Bonde ikke selv saa meget Qvæg eller Bæster, som hannem tilkommer at maa have paa Overdrev, Auret, eller Fællet, da maa hand tage ind paa sit Tal af andre for Leje, og hvad deraf givis beholder hand eene sig til Nytte; Dog hvis nogen i Byen begærer for Leje at faa sit Qvæg og Bæster derpaa, da bør hand det for Fremmede at nyde.
31. [3-13-31] Hvad Bøder og Straf, som Almuen legger paa i nogen Bye, eller Torp, om Hegnet og Gierde og Gryft og Leed, sær Hiord og anden Byens Nytte og Tarv, det maa ej een Naboe, eller to, kuldkaaste, men skulle alle holde Vedtægt. Hvo derimod gjør, og den ej vil holde, da maa mand hannem pante for hans Ulydighed, og ej bryde dermed enten Vold, Herverk, eller andet.

32. [3-13-32] Hvis Bøder og Straf, som efter Byens Vedtægt skal udgives, eller for Græsning, eller for andet Byen tilhørende, bekommes, maa ej til Gilde og Drik anvendes, men til Byens Gierder, Gryfter og anden Byens Nytte, bruges; Og skulle saadanne Bøder saa vel som hvis af andet Byen tilkommendis kand indbringes, til den vederhæftigste Mand i Byen leveres, som skal gjøre Byen Rigtighed, baade for hvad der indkommer, og hvortil det udgives.
33. [3-13-33] For Fæ, som vorder indtaget enten i Korn, eller Eng, skal lovligt Pant forreleggis, som Ejere vorde foreente om, naar de legge deris Mark i Hegnet, og saaledis skal Pantet løsis, som de vare til eens om. Vorder Pant, som for indtaget Fæ er sat, ikke løst inden alle Helgens Dag, da være det forbrut.
34. [3-13-34] Hver Mand skal lukke sine Gierder, som alle Ejere samtykke, og saa som hand ejer og bruger i Bye og i Boel, efter ret Reeb, og gjøre dem lovlig høje. End for Stuf gierder mand ej, uden det er Fortog Fællet i Bye, da gierdis der for Hovedgierdet.
35. [3-13-35] Alle Mænd skulle gierde for deris Tofte, der bygte ere; End for Ubygte Tofte i Byen gierder den, som ejer Hovedgierdet, og alle Naboer gierde siden, som dem tilfalder, om Behov giøris.
36. [3-13-36] Falder een Byes Fællet imod anden Byes Hegnet, da skulle de der Fællet eje, rejse half Gierde med dem, der Vong eje, og holde saa Jevnet, fordj at de, der nu have Fællet, fange ad Aare Hegnet, og have slig Jevnet Behov.
37. [3-13-37] Hendis det saa, at enten de, der Hegnet tilhører, eller de, der Fællet eje, ville ej lukke half Gierde og holde Jevnet, og de, der Vong eje, fange nogen Skade formedelst deris egne Gierder, have Skade for Hiemgiæld. Men fange de Skade af Udenmark-Mands Gierder, enten af deris eget Fæ, eller af anden Mands, da gielde den Skaden, der Gierdet skulle lukke.
38. [3-13-38] End om ingen Mand kiendis ved det Gierde, der Skaden volte, da skulle paa begge Sider Mænd udnævnis til at reebe Gierderne og vide hvem det tilkommer.
39. [3-13-39] Vil nogen ej lukke sine Gierder paa den Lavdag, som Ejere forrelegge, og ej legge ud den Bøde, som vedtagen er, da skulle de, der Vong eje, selv lade gierde, og saa tale den forsømmelige til med Retten; Og lader hand gaa Dom over sig, da er hand forfalden til Sagsøgeren tre Lod Sølv, og til Herskabet tre Lod Sølv, og skal betale Skaden og Omkostningen derforuden.
40. [3-13-40] Indhegner nogen Stykke Jord, som hand maa indhegne, til Sæd, eller Eng, og ikke af Alders Tid haver været indhegnet, gierde for sig selv saa som hand best vil have Fred paa sin Sæd og Eng. End fanger hand nogen Skade, fordj hand ej lovlig gierdet haver, have Skade for Hiemgiæld.
41. [3-13-41] Haver nogen Mark, som ej med Gierde, eller Gryft, paa nogle Stæder indhegnet er, men med Aa, eller andet Vand, og det kunde hænde sig, at Vandet undertiden ikke staar saa højt, at det andris Qvæg kand væрге og af Marken udeholde, da bør den, som Fred vil have paa sin Grund, enten at sette Gierde, eller at lade vogte derfor, at Qvæg ej paa hans Grund kommer.
42. [3-13-42] Gierde for Rugvong skal være lukket inden St. Mortens Dag; Dog hvis Byemændene vedtage, at deris Qvæg og Bæster skal gaa i Vongen til imod St. Mortens Dag, da maa det vel skee, men Svin maa ingenlunde tilstædis at gaa derinde.

43. [3-13-43] For Vaarsæd skal gierdis for Voldermisse, og skal stande til St. Mikkels Dag, uden saa er, at alt Kornet kommer før ind. Hvo som Gierde før optager, gielde efter al den Skade, der bliver giort derover, at hans Gierde er optaget.

44. [3-13-44] Vil nogen have sit Fæ i Vong, naar hand selv der haver høstet, før end al Vongen er høstet, da skulle de ved to Mænd give de andre, som ej indhøstet have, Bud derom, og have det i deris Minde, og saaledis vogte det, at det ikke kommer paa andris Uhøstede Agre, og gjør Skade.

45. [3-13-45] Det samme er og, om een Bye, som haver Vong og Auret med een anden, faar før indhøstet end den anden. Hvo herimod gjør, betale al den bevislig Skade, og imidlertid maa Fæet indtagis, indtil hand betaler.

46. [3-13-46] Men findis nogen, som enten af Forsømmelse, eller Fortred, vil ikke høste sit Korn, naar det er høstefærdigt, da skulle de, som høstet have, ved tvende Byemænd hannem advare, og legge hannem Dag for at høste. Sider hand overhørig, da ere de andre Byemænd ej pligtige for hans Skyld at holde deris Qvæg af Auret, og hand have hvis Skade, som hand derover lider, for Hiemgiel; Men hvis nogen af Uformuenhed ikke kand faa lige indhøstet med de andre, da bør de andre at komme hannem til Hielp.

47. [3-13-47] Abild- og Kaal-Have og Tofte, som maa indhegnis, skal hver Mand sig selv hegne med sit eget Gierde, om hand vil have dem i Fred, og værge dem for allehaande Slags Fæ; Uden for Geder alleene og Gaardbrydere, som er Øxen og Svin: Deraf maa ikke Fæ indtagis, uden Geder alleene, med mindre det er forrelagt paa Tinge.

48. [3-13-48] Gierder skal være lovlige, saa at ingen derover fanger Skade. Kommer det, at enten Menniske falder derpaa, eller Fæ, eller Bæster, komme til Skade, da bødis for Menniske som for Vaadis Gierning, og for Fæ, eller Bæster, som det er værdt, og Skaden er til.

XIV. Cap:

Om Vornede.

1. [3-14-1] Vornederettighed i de Lande, som det hidindtil brugeligt været haver, følger Husbonden med Grunden, ved hvad Maade hand den lovlig bekommet haver, og Vorneden er pligtig til at antage Huus, eller Gaard, som hans Husbond hannem paa sit eget forrelegger; Og hvis hand det ikke gjør, da maa Husbonden deele hannem til Stavns med al hans Formue, om end skiønt hand sig paa andre Stæder haver boesat.

2. [3-14-2] Præsterne maa ingen Skudsmaal give nogen Vornede, som fra et Stæd til et andet ville flytte, uden de have rigtig Afskeed fra Husbonden, og hans Forlov dertil. Giør nogen Præst herimod, da bøde hand sexten Lod Sølv, Halfparten til Vornedens Herskab, og den anden halve Part til Præste-Enker.

3. [3-14-3] Hvis og nogen af saadanne Personer skulle sig undslaa, eller forstikke fra deris Husbond, da maa de af Husbonden, hvor de antreffis, anholdis, at de til behørige Stæder kunde forskikkis til Gaarde at antage, eller anden Tieniste at forrette, hvor paa ingen Forhindring af nogen maa giøris, naar Husbonden lovlig beviser, at det er hans Vornede.

4. [3-14-4] Boer Bonde paa een Husbonds Grund, og det kunde hende sig, at hans Hustrue føde Drengbarn paa een andens Grund, da hør dog Vorneden til den Grund, som Forældrene boe paa.

5. [3-14-5] Slegfredsøn er Vorned til den Grund, som hans Moder lovligen bevisis at have været paa den Tid hand blev avlet.
6. [3-14-6] Vorned maa ej begive sig af sin Husbonds Grund, eller paa andet Stæd sig nedsette uden hans rette Husbonds Forlov. Tien Vorned paa andet Gods med sin Husbonds Villie, give Husbondhold aarlig to Lod Sølv.
7. [3-14-7] Haver Vorned fæst Huus, eller Gaard, af sin Husbond, i hvor det er paa hans Husbonds Grund, og det hender sig, at den Grund, som Vorneden er født paa, siden kommer under anden Husbond, ved Arv, Kiøb, Mageskifte, Gave, eller Indførsel, da kand hand ikke deelis til Stavns af den, som Grunden bekommet haver, men hand bliver Vorned til den Grund, som hand haver fæst Huus, eller Gaard, paa af den, som da var hans Husbond, og ejede begge Grundene.
8. [3-14-8] Haver og nogen Fribrev for sit Fødestæd af sin rette Husbond selv, og ingen anden, bekommet, da maa hand ej siden af nogen deelis til Stavns; Dog skulle alle saadanne Breve læsis og paaskrivis til Hjemtinget til tredie Ting i det længste, efterat de ere daterede, og derefter Tingsvidne tagis, ellers intet gielde.
9. [3-14-9] Husbond maa sin Vorned vel frigive, men hand maa hannem ingenlunde til een anden sælge. Sælgis Vorned, da er hand frj baade for den, som solte, og for den, som kiøbte.
10. [3-14-10] Ingen, som nyder noget Bøndergods, enten ved Forlæning, eller for sin Bestilling, Uanseet hand i andre Maader Vornederettighed nyder, maa give nogen Vorned Fribrev sin Efterkommere og Godset til Skade.
11. [3-14-11] Haver nogen Præst Vornede, som hand ej selv fornøden haver til sit Gods, som til hans Embede ligger, at besette, da tager den, som Herligheden haver, dennem til at besette sit Gods med. Men tager Præstis Vorned Gaard, eller Huus, paa anden Husbonds end paa dens Grund, som Herligheden haver, da kand Præsten deele hannem til Stavns, om hand hannem til sit Godsis Besettelse fornøden haver: Iligemaade den, som Herligheden haver, om Præsten hannem ikke behøver.
12. [3-14-12] Skolepersoner og Studentere, saa længe de blive ved deris Studeringer, og ikke slaa sig til nogen anden verdslig Hantering; Item Præste- og Dægne-Sønner, skulle ej deelis til Stavns, paa hvis Grund de og ere føde.
13. [3-14-13] Ingen Vorned maa i Kiøbstæderne af Øvrigheden for Borger antagis, med mindre hand haver sit Fribrev af sin Husbond. Skeer det, da agtis det ikke; Dog dersom det skulle hende sig, at Vorned haver nedsat sig i Kiøbstæd, og der boet Utiltalt paa ti Aars Tid, og er enten een god Handels- Haandverks- eller Søfarendis-Mand, da bør hand at være frj for sin Fødestavn.
14. [3-14-14] End haver Vorned været boesat paa Landsbyen uden sin Husbonds Grund i tyve Aar uden Tiltale, da bør hand og at være frj for sin Fødestavn.
15. [3-14-15] Haver Vorned sig i Krigs Tieniste begivet, og ikke er bleven søgt for sit Fødestæd, før end hand Fændriks, eller Cornets, Platz haver erlanget, da maa hand ej siden til Stavns deelis.

XV. Cap:

Om Veje.

1. [3-15-1] Til hver Bye bør med Rette at være saa mange Veje, som fornøden giøris.
2. [3-15-2] Hvo som almindelig Vej, som een hver er tillat, formeener, eller aflukker, eller forandrer, eller spilder med Gryft, eller Pløjning, som til Bye, Kirke, Ting, Strande, Vanding, Mølle, eller Skovs, er lagt, legge Vejen ud igien, og giøre den saa færdig igien, som den var tilforn, og derforuden bøde sine tre Lod Sølv.
3. [3-15-3] Ellers skal med Veje i alle Maader forholdis efter Politie-Ordnningen.

XVI. Cap:

Om Egteskab.

1. [3-16-1] Hvo Hustrue vil have, bede hende af Forældre, eller rette Væрге, dog med hendes Ja og Villie.
2. [3-16-2] End gifter hun sig uden dens Villie, som efter Loven er hendis rette Væрге, da volder hand hendis Gods, imens hun lever, om hand vil.
3. [3-16-3] Hemmelig Trolovelse skal ej holdis, som er skeet uden Forældris, eller deris Villie, som ere rette Væрге efter Loven; Dog dersom Forældre, eller Væрге, ikke have nogen skiellig, eller lovlig, Aarsag det at forhindre, da skal deris Forbud, eller hvis Forhindring de derudj ville giøre, intet gielde.
4. [3-16-4] Holder een Væрге nogen Mø over hendis atten Aar for hans egen Fordeels Skyld Ugift hos sig, om hun beqvemmeligen kand blive forseeet, da maa hendis andre Frænder og Venner klage det for Øvrigheden, som derudj skulle giøre hvis ret og billigt er.
5. [3-16-5] Trolovelse skal ikke holdis, som skeer i Drukkenskab, eller i nogens Umyndige Aar, som agtis i Mands Person under tyve fulde Aar og i Qvindis Person under Sexten fulde Aar, ej heller om een er ikke ved sin rette Fornuft og Forstand.
6. [3-16-6] Ej heller skal agtis, eller for fulde anseeis hvis hemmelig Beplygtelse- eller Trolovelse-Brev, som nogen giver hver andre indbyrdis.
7. [3-16-7] Forpligter nogen Egte-Mands- eller Qvindis-Person, imidlertid de leve i Egtefællet, sig nogen at egte, da skulle de, som sig saa forpligte, eller forskrive, saa vel som de, der saadanne Forskrivelser tage, staa aabenbare Skrifte, og straffis paa deris Formue, om de Middel have; Hvis ikke, da Mands Personen een Tid lang straffis i Jern og Qvindis Personen i Spindehuset.
8. [3-16-8] End besover Egtemand i sit Egteskab nogen Qvindis Person, da maa hand ej efter Hustruens Død komme i Egteskab med den hand besovet haver; Ej heller Egteqvinde, som i Egteskab af anden bliver besovet, efter Mandens Død med den, som hun er besovet af.
9. [3-16-9] Personer, som for Slegts, eller Svogerskabs, Skyld ikke maa samlis i Egteskab:
 1. [3-16-9-1] Forældre og deris Børn, saa og de, som ere i Forældris Stæd, og de, som ere i Børns Stæd, maa hverken nær, eller fiern, samlis i Egteskab. Forældre ere Fader og Moder: Børn ere Søn og Daatter: I

Forældris Stæd ere alle Oldefædre, og Forældris og Oldefædris Sødskinde, fra Olding til Olding, i hvor vit de sig opstrekke kunde: I Børns Stæd ere Børnebørn og deris Børn ned ad, i hvor vit de sig nedstrekke kunde.

2. [3-16-9-2] Brødre og Søstre maa ej komme sammen i Egteskab, enten de ere Fuld- eller Half-Sødskinde; Broder maa ej heller tage til Egte Søsters, eller Broders, Daatter, ej heller nogen af dem, som af Søsters, eller Broders, Børn avlis, i hvor vit de sig nedstrekke kunde; Ej heller maa Søster til Egte bekomme sin Broders, eller Søsters Søn, ej. heller nogen, som avlis af dem, i hvor vit de sig kunde nedstrekke.

3. [3-16-9-3] De, som i andet og tredie Leed ere beslegtede, det er Sødskindebørn og Næstsødskindebørn; Item om den eene Person er i andet Leed og den anden i fierde Leed, maa ikke komme sammen i Egteskab; Men de, som ere i fierde Leed, disligeste om den eene Person er i tredie og den anden i fierde Leed, da maa de have hin anden.

4. [3-16-9-4] Een Mand skal holde sig lige saa vel fra sin Hustruis Slegt, som fra sine egne Slegtinge; Og een Qvinde skal holde sig lige saa vel fra sin Mands Slegt, som fra sine egne Slegtinge; Ti ligerviis som een ikke maa have sin egen Søster til Egte, saa maa hand ikke heller have sin Hustruis Søster til Egte: Og ligesom een Qvinde maa ikke have sin Broder til Egte, saa maa hun ikke heller have sin Mands Broder til Egte, og saa fremdelis. Og skal herhos agtis, at Svogerskab, som hindrer Egteskab, ikke agtis videre end iblant een Mand og alle hans Hustruis Slegtinge, og iblant een Qvinde og alle hendis Mands Slegtinge, og ikke iblant Mandens og Qvindens Slegtinge indbyrdis; Hvorfor Mandens og Qvindens Slegtinge ikke forbydis for Svogerskab at komme sammen i Egteskab: Saa maa da to Brødre have to Søstre, Fader og Søn have Moder og Daatter, og een Mand maa have sin Stifmoders Moder, eller Daatter, og saa fremdelis.

5. [3-16-9-5] Een Mand maa ikke have sin Hustruis Slegt, eller Hustruen hendis Mands Slegt i andet, eller tredie, Leed, efter Manden, eller Hustruen, er død fra hin anden, men i fierde Leed, eller i tredie og fierde Leed, maa det skee. Iligemaade skal og holdis, om nogen beligger noget Qvindfolk, enddog de ere ikke Egtefolk, dersom nogen af dem siden ville gifte sig, da maa hverken hand have hendis, ikke heller hun have hans Slegt, i andet eller tredie Leed.

6. [3-16-9-6] Ingen Mands Person maa tage sin Stiffaders efterlatte Hustrue, eller Qvindis Person sin Stifmoders efterlatte Mand til Egte, eftersom saadant ikke alleeniste strider imod den gemeene Ærbarhed, men end og er af stor Forargelse. Iligemaade maa Mands Person ej tage til Egte sin Stifsøns efterlatte Hustrue, eller Qvindis Person sin Stifdaatters efterlatte Husband.

7. [3-16-9-7] Kommer nogen ellers Uvitterlig med hver andre i disse forbudne Leed, som Sødskindebørn og andre, i Egteskab sammen, da skulle de derfor hverken ved Dom adskillis, eller straffis; Men forseer nogen sig vitterlig herimod, da skulle de straffis paa deris Formue, og rømme den Provincie, som de boe udj.

8. [3-16-9-8] Begiver nogen sig uden Rigerne der at lade sig i Egteskab sammenvie, som ellers i Kongens Riger imod Loven ikke burte tilsammen at stædis, og siden i Kongens Riger sig begive, eller nedersette, da skulle de ikke alleene straffis paa deris Formue, men og som Lovens underfundige Overtrædere ikke tilstædis i Kongens Riger sig at opholde.

10. [3-16-10] De Personer, som ikke ere i Rangen, eller af Adel, eller lige ved Adel agtis, og agte at indgaa Egteskab, skulle først trolovis, og siden for Brylluppet lade lyse tre gange for sig paa tre Søndage efter hin anden aabenbarligen af Prædikestoelen i det Sogn, som Fæstemøen, eller Qvinden, sig opholder, paa det

at, dersom nogen er, der kunde lovligen forhindre saadant Egteskab, de det imidlertid kunde granske og forfare, før end Egteskab bliver fuldkommet; Derfor om nogen haver noget deri at sige, eller ville gjøre noget Forbud paa Egteskabet, da skulle de, før end der lysis tredie gang, give Sogne-Præsten det tilkiende i to, eller tre, Dannemænds Nærværelse, og være forpligtede strax at tage Stævning, hvorfor hand, eller hun, samme Egteskab forhindre ville; Hvis det ej giøris, da skal samme Forbud, eller Forhindring, ikke gielde, eller agtis hvad de derefter gjøre ville.

11. [3-16-11] Ingen Trolovelse skal skee, uden at Præsten og fem andre Vidnisbyrd i det minste ere der overværende. Holdis dog iblant dennem, som ere i Rangen, eller af Adel, og dennem, som lige ved Adel agtis, for fuld Egteskabs Løfte, hvor begge Parterne i sex af fællis Venners Nærværelse tilsige hver andre Egteskab, og give hin anden fuld Ja-Ord.

12. [3-16-12] De, som saaledis trolovede ere, eller hin anden Egteskab have tilsagt, maa dog ej søge Seng med hver andre, for end de ere viede sammen i Kirken; Hvo som fordrister sig herimod at gjøre, skulle straffis af deris Øvrighed, naar de af Sognepræsten blive paaminte; Og dersom de ligge i et ont Levnet, og forholde at lade sig vie sammen i Kirken, da skal Sognepræsten sette dem een vis Tid for, og hvis de ikke inden den Tid lade sig vie tilsammen, skal hand aabenbarligen forbyde dennem Naderens Sacramente: Og dersom de endda ikke ville rette sig, da skulle de for saadan deris Forargelsis Skyld aabenbarligen settis i Band.

13. [3-16-13] Giøris der Forbud hos Præsten, før Trolovelsen skeer, da skal Præsten holde sig derfra, og den, som Forbudet gjør, være forpligtet strax at tage Stævning, ligesom tilforn er sagt, om nogen vil gjøre Forbud for Brylluppet.

14. [3-16-14] Aarsager, hvorfor de, som ere trolovede, maa adskillis:

1. [3-16-14-1] Trolovelse, som nogen nødis til, bør ej at holdis, saa fremt det givis tilkiende før Brylluppet skeer; Men derefter at ville sige sig at være nødt dertil skal intet gielde.

2. [3-16-14-2] Om nogen fæster een Mø, og hun bliver derefter befunden at være krænket af een anden, da maa hand skille sig ved hende, om hand ikke vil tage hende til Naade; Og dersom den første, som hafde krænket hende, vil tage hende til Egte, da maa det tilstædis.

3. [3-16-14-3] Om de Personer, som ere trolovede, forsee sig paa enten af Siderne, saa at enten hand bevarer sig med noget andet Qvindfolk, eller hun bevarer sig med een anden Mands Person, da maa de og være hin anden qvit, uden den Person, som Uskyldig er, vil benaade den Skyldige: Men dersom de forsee sig paa begge Sider, da skal dem ikke tilstædis at blive ved den Person, som de have forseet sig med paa enten af Siderne for den Forargelse, der ville følge efter; Men bør derfor at straffis paa dobbelt Lejermaals Bøder.

4. [3-16-14-4] Dersom nogen trolover sig een, og ikke bevarer sig med hende, og hand derefter trolover een anden og besover hende, da skal hand betale tre dobbelt Lejermaals Bøder, og ingen af dem beholde. Og den Præst, som haver forrettet siste Trolovelse, og ikke haver anseet hvis tilforn om Trolovelse sagt er, skal straffis paa Penge til fattige Præste-Enker efter Provstemodets Sigelse.

5. [3-16-14-5] Dersom nogen, efter Trolovelsen skeet er, drager hen fra sin Fæstemø, og bliver længe fra hende imod hendis Villie og Samtykke, da maa hun efter tre Aar gifte sig med een anden, om Fæstemanden ikke er i lovlig Forfald forhindret. Det samme er og om Fæstemøen drager fra Fæstemanden; Dog skal det først gøris bevisligt, at den Person haver været saa længe borte.

6. [3-16-14-6] Om nogen af Parterne, efter Trolovelsen skeet er, forseer sig med Tyverj, eller anden saadan Uærlig Gierning, hvilken dog ikke følger Livs Straf efter, da maa den Uskyldige befriis fra den Skyldige, om den det begærer.

7. [3-16-14-7] Om nogen for Trolovelsen hafde nogen hemmelig sygdom, som Spedalskhed, faldendis Sot, eller nogen anden slig besmittelig og vederstyggelig Syge, og ikke den aabenbarede, da maa hand, eller hun, blive hver anden qvit, om de det begære. Men dersom saadan Sygdom, eller anden Krankhed, kommer efter Trolovelsen, da skal der settis nogen Tid, i hvilken mand kand søge Raad, om den Syge imidlertid kand hielpis; Kand den ikke, da maa den Trolovelse oplais, om det begæris.

8. [3-16-14-8] Om een trolover een anden, og den eene ikke findis efter Trolovelsen saa rig som den hafde sig angivet, og den anden for slig Aarsags Skyld vil saadan Trolovelse omkaste, og ikke holde, da skulle de derfor ikke maa skillis ad.

15. [3-16-15] Aarsager, hvorfor Egtefolk maa adskillis:

1. [3-16-15-1] Horerj. Dog skal den Person, som anklager, lovligen stævne den, der anklagis, i Rette, og skielligen bevise det: Og er det ikke nok, at den Person, som anklagis, det selv bekiender, fordj mand tit befinder, at mange lyve paa sig selv, paa det den eene kand blive af med den anden, og komme den i Skade, som hand, eller hun, siger sig at have syndet med, eller for anden Sag. Herhos skal Dommeren forfare: 1. Om den Person, som anklager, er Uskyldig; Ti dersom dens Skyld og findis iligemaade, da bør de ikke at skillis ad, efterdj hverken af dennem, som hin anden i saa Maader ville beskyldte, bør selv for den Sag skyldig at være; Men dersom den eene Person retter og bedrer sig, og den anden ikke, saa det findis bevisligt, da maa den, som retter sig, vel adskillis fra den anden, som bliver varagtig i sit syndige Levnet. 2. Skal og flittelig forfaris, om nogen af dem haver givet den anden merkelig Aarsag til saadan Forseelse, med Rufferj, Tyrannj, eller i andre Maader, som Dommeren kunde kiende at være ret Aarsag til saadan Fald, da bør de ej lættelig at skillis ad. 3. Om een Dannemands Hustrue bliver voldtagen, da bør hun ikke for saadan Voldtægt at skillis fra hendis Husbond, fordj den bør ej at straffis, som lider Uret, men den der gjør Uret. 4. Dersom een Mand, efter at hand haver befundet sin Hustrue i Hoer, søger Seng med hende, da haver hand dermed forbrut sin Tiltale til hende; Men dersom hun anden Gang forseer sig, og hand da holder sig fra hende, da maa hand klage hende an, og skillis ved hende; Og maa hun ikke gifte sig igien uden Kongens synderlig Bevilning, og det efter tre Aars Forløb, og da skal hun føre nøjagtig Vidnisbyrd, at hun imidlertid haver skicket sig ærlig og Christelig; Dog skal hun ikke maa gifte sig, eller blive boendis i det Sogn, Herret, eller Bye, som den Uskyldige er boendis. Det samme er og, om Hustruen befinder sin Mand i Hoer. Den Uskyldige Person staa det frit for strax at træde til andet Egteskab, naar Skilsmisse ved Dom er skeet.

2. [3-16-15-2] Desertio, naar den eene Egte Person foruden nogen skiellig Aarsag, eller den andens Samtykke forlader den anden og drager bort, og skal dermed saa holdis: 1. Den Person, som forlat er, skal tøvte den anden efter i tre Aar i det minste, uden saa er, at det kand skielligen bevisis, at den Person, som er bortdragen, belegger sig med nogen anden, da maa den Person, som forlat er, tilstædis til Egteskab strax

saadant bevist er; Men naar de tre Aar ere forløbne, da skal den Person, som forlat er, stævne den anden først til Herretsting og siden til Landsting, og føre det bevist til Consistorium. Dernæst skal den have sit Vidnisbyrd beskrevet af sin Sogne-Præst og sit Skudsmaal af sit Sognefolk, som skal tagis til Tinge, at den anden Person haver været borte i tre Aar, og at den forlatte Person haver imidlertid levet og holdet sig ærlig og vel, og ikke givet den Person, som er bortrømt, skiellig Aarsag dertil, og naar dette saa altsammen lovlige bevist er, da maa den Person, som forlat er, tilstædis at gifte sig igien. 2. Skeer det, at den forlatte Person forseer sig, før end de tre Aar ere endte, da skal den Person straffis tilbørligen af sin Øvrighed, dog ikke forbydis Egteskab, uden med den Person, som den sig haver forseet med. 3. Dersom een Mand drager hen i Krig, eller paa sit Kiøbmandskab, og af saadan Aarsag bliver længre borte, da skal hand ikke holdis pro Desertore, men hans Hustrue skal fortøve hannem efter i det minste i syv Aar. 4. Dersom og er vis Kundskab, at hand er fangen, eller i andre Maader forhindret imod sin Villie, da skal hun endelig fortøve hannem efter, og ikke gifte sig med nogen anden. 5. Naar der er Vidnisbyrd, at een Mand er bleven enten i Krig, eller i andre Maader, omkommen, da skulle de Vidnisbyrd overhøris af deris tilbørlige Dommere, om de ere nøjagtige, og der tagis beskrevne, og siden skal den Person, som vil gifte sig, indføre samme Vidnisbyrd for Consistorio, og der gjøre bevisligt, at hun haver skikket sig vel, og siden maa hende tilstædis andet Egteskab. Men dersom nogen fordrister sig til at søge Seng med hver andre, før end Dom lovligen gaaen er i Consistorio, da skulle de derfor straffis af deris Øvrighed. 6. Skeer det saa, naar een Qvinde haver saa gift sig med een anden Mand, efter Dom gangen er, at den første hendis Mand kommer igien, og begær sin Hustrue til sig igien, da bør hand at have nøjagtig Vidnisbyrd med sig, at hand haver imidlertid sig tilbørligen forholdet, og med ingen anden sig forseet, eller forvisis at søge saadant Vidnisbyrd af dem, som hand haver været hos: Og naar hand det haver gjort bevisligt, bør hans Hustrue at forlade den anden Mand og komme til den første igien.

3. [3-16-15-3] Impotentia, naar nogen er Ubeqvem til Egteskab; Dog skal den Person, hvis Brøst saa findis, stædis tre Aars Tid at søge Raad, om den imidlertid kand hielpis, om den hafde den Brøst for Brylluppet, og dersom den ikke da bliver hiulpen, da maa der blive Skilsmisse imellem dennem; Men dersom den Brøst kom efter Brylluppet, da skulle de bære det som et andet Kaars, der Egtefolk kand tilkomme.

16. [3-16-16] Adskillige Tilfælde i Egteskab.

1. [3-16-16-1] Om een Mand, eller Qvinde, som er Egtegift, forseer sig med hans eller hendis Broder, Søster, eller næste Slegt, som er imod Guds Lov, og hannem, eller hende, af synderlig Aarsag benaadis Livet, da maa de blive tilsammen, uden saa er, at den, som Uskyldig er, begær at skillis fra den, som sig i saa Maader forseet haver.

2. [3-16-16-2] Om den, der haver sin Fæstemøe, tager sig een anden til Egte, da, dersom hand haver haft noget ydermeere at skaffe med samme sin Trolovede, bør hand at forlade den anden, og beholde den første, om hun vil; Men dersom hand i saa Maader er Uskyldig, da skal hand blive hos den anden, om hun ikke viste, at hand var trolovet med den første, der hun gaf sig i Egteskab med hannem; Men dersom hun viste det, da bør hand at give den anden over, og blive hos den første, om hun det begærer. Begær hun det ikke, saa skal hand dog ikke beholde den anden, efterdj hun viste, at hand tilforn var trolovet: Og hand, som sig i saa Maader forseer, skal straffis derfor af Øvrigheden paa yderste Formue.

3. [3-16-16-3] Dersom Husbond, eller Hustrue, falde i nogen besmittelig Syge, som Spedalskhed, eller deslige, da bør de ikke derfor at skillis ad, men lide det taalmodelig som et Kaars dennem er paalagt; Dog er det i sig selv Christeligt, at den, som med slig Sygdom er belat, ikke begærer at besmitte den anden.

4. [3-16-16-4] Dersom bevisligt er, at enten Husbonden, eller Hustruen, haver været besmittet med Spedalsk Syge, og ikke haver det aabenbaret, før de komme sammen i Egteskab, men at den eene derefter haver fordærvet den anden, da maa den, der saa bedragen er, vel skillis ved den anden.

5. [3-16-16-5] Dersom Husbonden, eller Hustruen, bliver afsindig, da maa deris Egteskab derfor ikke adskillis, men den eene at see den anden til Gode, og hielpe hin anden i alle de Maader mueligt kand være.

6. [3-16-16-6] Om Husbond, eller Hustrue, bliver befunden i Tyverj, eller nogen anden Uærlig Sag, som er halsløs Gierning, og bliver dog sparet paa Livet af Øvrigheden, da maa de derfor ikke skillis ad; Men blive saadanne Misdædere fredløse, eller landflygtige, og ikke bekomme deris Fred igien af Øvrigheden inden tre Aar, da maa den uskyldige Person tilstædis at gifte sig, om den disimellem haver holdet sig ærligen og vel, og det skielligen kand bevisis.

7. [3-16-16-7] Dersom nogen bliver fredløs, dog ikke for Uærligt, da bør Hustruen at fortøve i syv Aar, om hand disimidlertid kand stille Øvrigheden til Freds, og komme til sin Fred igien. Skeer det ikke, da maa hende efter de syv Aar tilstædis at gifte sig med een anden.

8. [3-16-16-8] Om een Egtemand far andenstæds hen, og der gifter sig med een anden Hustrue, som ikke veed af hans første Giftermaal, da holdis hun uskyldig, saa længe hun veed der intet af, og bør derfor hverken hun, eller hendis Børn, som de have avlet sammen, at lide nogen Skade enten paa Ære, eller Gods. Men om hun kommer i vis Forfaring, at hand haver een anden Hustrue, da bedriver hun Hoer, om hun længer haver Samqvem med hannem, og naar saadant bliver aabenbaret, at hand maa skee bliver Livet benaadet af Kongen for nogen merkelig Aarsags Skyld, da skal hand komme til den første igien, om hun vil tage hannem til Naade: vil hun ikke, da maa hand dog ikke beholde den anden, men hende skal det være frit for at gifte sig med een anden Mand. Sammeledis skal og holdis, om een Egteqvindis Forseelse i saa Maader befindis.

9. [3-16-16-9] Dersom nogen enten til Tinge, eller imellem sig selv, give hver andre Skilsmisse-Brev, da skal samme Brev intet agtis, men de, som samme Breve udgive, eller samtykke, skulle straffis af Øvrigheden og staa aabenbare Skrifte.

XVII. Cap:

Om Umyndige og Værger.

1. [3-17-1] De, som ikke kunde være deris egen Værge, enten for Alder, Vanvittighed, Ødselhed, eller andre Aarsager, som af Øvrigheden billig kiendis, skulle have Værge.

2. [3-17-2] Umyndige Børns Værge efter Moders Død er Fader; Efter Faders Død er Broder, som sine fulde fem og tyve Aar endet haver. Er der fleere Brødre Fuldblødre til de Umyndige, da er den næst at være Værge, som er ælst; Men ere de Halvbrødre, da skal den være Værge, som er næst paa Fæderne Side. Er ikke Broder til; Da er Farfader næst at værge. Er ej Farfader, da er Morfader næste Værge. Er hand ej til, da er Farbroder. Er hand ej, da er Morbroder. Er ingen af dennem til, da skal næste i Byrd være Værge.

Faderens Frænder ere nærmere at være Væрге end Møderne Frænder, om de ere lige nær i Byrd, og ville vel væрге. Men er det venteligt, at nogen fød Væрге skulle ilde væрге, eller er Uvederhæftig, eller ingen fød Væрге er til, da setter Øvrigheden med Overformyndernis Samtykke, hvor de ere forordnede, den til Væрге, som de sikkerst Børnegodset kunde betroe, saa som de agte selv at svare til.

3. [3-17-3] Er nogen med trende vitløftige Værgemaal betyngtet, da bør hannem ej videre at paaleggis.

4. [3-17-4] Er den fødte Væрге ej i Bye, eller tilstæde, og dog i Riget, da skal Øvrigheden, saa snart dem tilkiendegivis nogen død at være, som sig Umyndige Børn haver efterlat, paa Boens Bekostning ved Skrivelse lade hannem det vide, at hand sig strax indstiller til Værgemaal at antage, saa fremt hand ikke vil svare til al den Skade, som de Umyndige derover kunde lide.

5. [3-17-5] Hvo som andens Væрге skal være, hand skal have saa meget ved at hæfte, som hand tager under sit Værgemaal, med fuld Ejendom, paa det dersom noget ødis, eller forkommis, af deris Gods, som hand er Væрге for, hand haver da af sit eget Gods saa meget igien at gielde og Skaden at oprette.

6. [3-17-6] Haver hand ikke saa meget, da sette hand Vissen for sig.

7. [3-17-7] End kand hand ingen Forlover, eller Forsikkring, sette, og dog er een fornuftig, flittig og ærlig Mand, da kand Børnegodset hannem nok betrois.

8. [3-17-8] Ingen, som ikke sine fulde fem og tyve Aar endt haver, maa være Væрге for andre.

9. [3-17-9] Stiffader maa ej være sine Stifbørns Væрге, uden at næste Frænder, eller Øvrigheden, vil det samtykke.

10. [3-17-10] Slegfredsøn maa ej være Egteqvindis Søns Væрге.

11. [3-17-11] Fæstemand maa ej Fæstemøis Væрге være, dog maa hand være overværendis, naar Skifte hende angaaendis holdis.

12. [3-17-12] Borgemestere, Raadmænd, eller Byefoged, maa ej være nogen Umyndigis Væрге, uden de ere dens rette fød Væрге efter Loven, eller og Byerne ere saa ringe, at ingen anden vederhæftig er at bekomme.

13. [3-17-13] Den, som nogen stor Svaghed paakommer, enten af Alderdom, eller med Uvid, Tienistekarl, eller mindre Mand, maa ingen Umyndigis Væрге være.

14. [3-17-14] Naar Moder og Børnene efter Faderens Død formedelst et lovligt Skifte ere blevne adskilte, da skal det være Moderen frit for hendis Børns Gods under sit Værgemaal at beholde, og det siden, saa længe hun sider Ugift, efter Loven at forrestaa; Dog saa, at fødte, eller satte, Værger have Tilsyn, at Børnegodset ej forkommis, saa som de selv ville svare dertil.

15. [3-17-15] End formerkis det, at hendis Børns Gods forminskis for hendis Skyld, da skulle Værgerne annamme det fra hende.

16. [3-17-16] Saa længe Moder sider med hendis Faderløse Børn Ugift, da maa mand ej tage Børnene fra hende, men hun bør dennem med lovlig Underholdning og Christelig Optugtelse at forsyne, og nyde derfor billig Betalning, saa som af Øvrigheden, og Frænderne, eller Værgerne, Ret kand kiendis.

17. [3-17-17] Men giftis Moder, da skulle Børnene til Værgerne, uden de ere saa spæde, at de Moders Hielp ej kunde miste, det er til syv Aar.

18. [3-17-18] Begærer Moderen fremdelis at ville have sine Børn hos sig, særdelis Døttrene, og vil give dem deris Kost frj, og deris Frænder kunde kiende, at Børnene vel opdragis hos hende, da er det ej billigt, at mand tager dennem fra hende.

19. [3-17-19] Dog naar hun gifter sig, enten Børnene blive hos hende, eller ikke, da tage Værgerne Børnenis Gods i deris Gjemme og Forvaring, og give hende Fosterløn og Kostegield, indtil de ere syv Aar.

20. [3-17-20] Hvis Løsøre nogen Umyndig tilfalder paa Skifte, det skal Værgen strax ved offentlig Auction, hvor den i Brug er, gjøre i Penge, eller i andre Maader sælge, det dyreste det sælgis kand og ikke ringere, end som det er vurderet for; Dog dersom der er Møebarn, som til den Alder kommen er, at mand formoder, at hun med første kand blive gift, da maa Værgen indebeholde hende til Beste af Løsøret hvis fornøden kand eragtis til at sette Boe med.

21. [3-17-21] Hvor Løsøret ved offentlig Auction ikke kand giøris i Penge, og Værgen ej heller kand sælge det i det ringeste for det, som det er vurderet for, da byde hand det op til Tinge, og tage Tingsvidne derpaa, og være saa angerløs.

22. [3-17-22] Ingen Værgen maa afhænde de Umyndigis Jordegods, som hand er Værgen for; Dog dersom nogen Forældre dør, som sig større Gield og Besværing efterlader, end Godset kand forrente, eller med Løsøret afleggis, da maa de Umyndigis Værgen sælge af Jordegodset, indtil Gielden saaledis forminskis, at, naar de Umyndigis Værgenpenge og anden Omkostning aarligen af Indkomsten udleggis, Gielden da af samme Indkomstis Rest føjeligen kand forrentis.

23. [3-17-23] Dog maa Værgen hverken selv, eller ved andre, sig noget Børnegods, Løsøre, eller Jordegods, tilforhandle, meget mindre det nogen ringere, end vurderet er, overlade, uden det skeer ved offentlig Auction.

24. [3-17-24] Befindis nogen Værgen Ubillig Fordeel at søge, eller Utilbørlig sig at forholde, stande til Rette og straffis, som den sig i Svig og Underfundighed haver ladet befinde.

25. [3-17-25] Værgen maa ej Børnepenge føre af det Herret, Birk, eller Bye, som Arven er falden udj, uden hand agtis af Øvrigheden fuldkommen vederhæftig, eller setter een anden til Forløftningsmand derfor, som der ejer selv Gods, paa det at Pengene kunde blive holdne Barnet til Beste hos visse Folk, og blive der betalte, som de blive optagne, naar Barnet kommer til Lavalder.

26. [3-17-26] Een hver Værgen bør i alle Maader at søge sin Myndlings Gavn, og udbringe Indkomsten af al hans Formue det højeste skee kand, og hvis bliver til overs, naar alle Omkostninger, saa og den tredie Penge, som Værgen for sin Umage nyder, ere fradragne, skal komme den Umyndige til Fremtarv.

27. [3-17-27] Vægepenge skal alleene forstaaes, naar al Bekostning af Godset gaar, og Besværing derpaa henger, være sig Folkeløn, Rostieniste, Skat og alt andet, som af Boen bør at udreedis, og den Umyndigis nødtørfdig Ophold først af kortis.

28. [3-17-28] Vil Væge ingen Vægepenge tage af sin Myndling, da bør hand derimod ej at forbindis til at svare til Rentis Rente af sin Myndlings Midler. Kand Formynderen ikke sette sin Myndlings Penge ud paa Rente, da bør hand dem at opbyde til Hiem- og Lands-Ting, og hvis ingen dem begærer, som de sikkerligen for fem af hundrede, dersom ingen vil have dem for sex af hundrede, kand betrois, da maa hand dem hos Øvrigheden nedsette, og være frj for at svare sin Myndling til Renten, indtil hand dem sikkerligen kand faa udsat.

29. [3-17-29] Væger skulle være pligtige til, saa ofte det af Overformynderne, eller Øvrigheden, begæris, hvilket een gang i det ringeste om Aaret skee skal, at fremlegge Rigtighed om deris Myndlingers Midler, hvor og hvorudj de bestaa.

30. [3-17-30] Den, som Væge er, og Børnegods og Penge i Forvaring og Forsvar haver, skal gjøre sin Myndling Reede og Regnskab, naar den kommer til sine myndige Aar, for al Indtægt og Udgift i een af Frændernis, eller Øvrighedens, Overværelse.

31. [3-17-31] Forløvis nogen fra Umyndigis Vægemaal, og anden Mand det med Øvrighedens Samtykke, eller Befalning, antager, da skal den første gjøre den anden god Rigtighed derfor, og af hannem lade sig qvittere, hvormed hand og for al Tiltale af den Umyndige i sin Tid, eller andre, bør frj at være, men den anden, som det annammet haver, og haver derfor qvitteret, bør til alting at svare, og paa det hand kand være dis sikkere, maa hand, før end hand den forrige Væge qvitterer, lade af Overformynderne og Øvrigheden kiende paa hvis hand tvifler paa i den forrige Vægis Regnskab.

32. [3-17-32] Kan Vægen ej svare Myndlingen til hvis hand med Rette for Vægemaalet skyldig bliver, da skulle Overformynderne, som ej bedre Tilsyn med Vægen haft have, dertil svare. Kand Myndlingen hos dennem ej Ret bekomme, da søgis Skadens Oprensning hos Øvrigheden, eller Husbonden, som bør at have Opsigt med de Umyndigis Gods.

33. [3-17-33] Er Vægen ikke fød Væge efter Loven, men sat Væge, og den føde Væge efter Loven Vægemaalet uden lovlig Forfald og Undskyldning ikke haver villet antage, da svarer samme fødte Væge Myndlingen til sin Skade, før end Overformynderne, eller andre, derfor kand søgis.

34. [3-17-34] Den, som er atten Aar gammel, annammer selv sit Gods at forrestaa; Dog skal Vægen, efterat hand Afkald for Formynderskabet bekommet haver, eller een anden god Mand dertil af Øvrigheden forordnet, have fremdelis Tilsyn med den, som sit Gods at forrestaa selv til sig annammet haver, indtil hand bliver fem og tyve Aar, at hand ej Godset Unytteligen bortsetter; Og bør derfor intet Pant, eller Skiøde, eller anden Forskrivning agtis, som af den mindre Aaring settis, eller givis, uden det skeer med forskreven Curatoris Samtykke.

35. [3-17-35] De, som noget Kiøbmandskab, eller Haandverk, bruge ville, særdelis om de ikke Drik, Dobbelt og Ødselhed ere tilgivne, maa til samme Hanterings Fortsettelse bruge med deris Formynder og Curatoris Raad og Samtykke sig til Nytte af hvis dennem arveligen kunde være tilfalden, i Synderlighed naar de give sig i Egteskab, om de end ikke ere fem og tyve Aar gamle.

36. [3-17-36] Den, der atten Aar gammel er, giver ingen Værgepenge, om hand end skiønt er uden Lands, men Værgen alleene sin anvente Bekostning betalís; Dog hvis nogen motvillig udebliver uden lovlig Forfald og Undskyldning, naar hand sine atten fulde Aar naaet haver, og ikke vil annamme sit Gods, og efter giorte lovlig og rigtig Regnskab give Værgen Afkald, da bør Værgen ikke at staa den Fare med Værgemaalét, eller have Umag og Besværing dermed for intet.

37. [3-17-37] End er Myndlingen sine fem og tyve Aar og i Landet, og ikke gjør Endelighed med sin Formynder, naar Formynderen hannem det lovligen haver tilbudet, og gjør det bevisligt, og Formynderen dør imidlertid, da bør hans Arvinger for den Sag angerløs at være.

38. [3-17-38] Fader maa ej forholde sine Sønner deris Møderne, siden deris Moder er død, og de ere deris atten Aar, og ville fare fra hannem; Dog saa, at dermed forholdis, efter som tilforn mældet er i den 34. Artikel; Men Daatter maa ingenlunde sige sig af Faderens Værgemaal, før end hand giver hende een anden ret Værge, eller Husband.

39. [3-17-39] Een Myndling skal lade sig nøje med hvis Jordegods een Formynder foraarsagis efter den Taxt, som af Kongen sat er, i Betalning at tage, og med den Indkomst, som deraf bekommis, saa at Formynderen ikke skal være skyldig sin Myndling til højere at svare, naar som helst det ikke bevisis formedelst Formynderens Forsømmelse at være skeet, at ikke anden og bedre Betalning er søgt og til veje bragt.

40. [3-17-40] Dersom og een Formynder til sin Myndlings Forsikkring tager Pant enten i Løsøre, eller Jordegods, og samme Pant af Formynderen er lovligen taget, og for den Priis, som i Landet med Pant at tage gængs er, da bør Myndlingen med samme Pant at lade sig nøje, og Formynderen ikke være forpligtet sin Myndling rede Penge derfor at skaffe, saa fremt hand tilbørlig Flid og Middel hos Debitoren haver anvent om rede Penge at erlange, og de ikke have været at bekomme.

41. [3-17-41] Enke maa sig Lavværge tage hvem hun vil af sine Frænder, eller anden god ærlig og fredsommelig Mand, som hende i hendis Sager med Raad og Daad kand bistaa, og med hende til Vitterlighed underskrive hvis Forhandlinger, eller andet Magt paaliggendis, af hende forretagis.

42. [3-17-42] Befindis Lavværgen at være Urolig og Enken Unødige Tretter at foraarsage, eller i andre Maader Enken Skade at paaføre, da skal Øvrigheden forbyde Enken at bruge hans Raad, og hende een anden god Mand i hans Stæd forordne, som hun kand være tient med.

XVIII. Cap:

Om Overformyndere og Børn.

1. [3-18-1] Der skal i hver Kiøbstæd være tvende fornemme Borgere, som temmelig ere til Alders og vel formuende, hvilke skulle være Overformyndere, og med Borgemesters og Raads Hielp have Indseende med alle dem, som værge for dennem, der Værge behøve.

2. [3-18-2] Dernæst have Opsigt med Ungdommen, hvorledis den opfødis, saa vel som med Forældrene, hvorledis de deris Børn holde.

3. [3-18-3] Een hver af dennem skal i det ringeste fire Aar være i Bestillingen, og skulle de derfra ikke tillige forløvis, men naar den eene forløvis, afsettis, eller ved Døden afgaar, da den anden, som igjenbliver, med den hannem tilforordnis, skal blive i to Aar i det ringeste.

4. [3-18-4] Befindis nogens Udygtighed i denne Bestilling formedelst Armod, Sygdom, Uforstand, Drik, eller anden Letfærdighed, da skal Borgemester og Raad een anden i hans Stæd indstille, og derforuden, dersom hans Uflid, Utroeskab, eller andet saadant, befindis, hannem tiltale og søge for den deraf foraarsagede Skade med Betalning til de Interesserede; Og hvis Bøder den Skyldige saaledis udgiver, deraf skal den eene halve Part Kongen alleene til Regnskab føris, den anden halve Part til fattige Umyndige Faderløse og Moderløse uddeelis.

5. [3-18-5] Naar nogen sin Tid udværet haver i Bestillingen, og om hans Medbroder ellers, som forbemælt er, i det ringeste to Aar Bestillingen betient haver, begærer at forløvis, da saa fremt een der i Byen dertil dygtig befindis, skal hand den siste Decembris til den, som Borgemester og Raad dertil igjen samme Dag betroe, i Øvrighedens Nærværelse levere een rigtig, dog kort, Fortegnelse paa alt hvis hans Bestilling vedkommer, og derudj korteligen forfatte Navnene paa dem, som Værger have, hvad deris Lejlighed og Tarv er, dernæst paa Værgerne, hvad Betænkende hand over dennem haver. Hand skal og overlevere Fortegnelse paa Forældrene og Ungdommen, og hvad Brøst hos een hver findis: Hvilken Fortegnelse ikke skal komme nogen til Hinder, eller Skade, enten den Fortegnendis, eller de optegnede, men skal alleeniste være som een Underretning, hvor efter hans Efterkommere kand sig forspørge; Ej heller skal Efterkommeren med samme Fortegnelse, eller Underretning, sig til nogen Uflittighed, eller Uvidenheds Undskyldning, behielpe, men selv forpligtet være strax om alting sig at informere.

6. [3-18-6] Overformyndere skulle ikke brugis i nogen Byens Bestillinger, eller Rejser, saa længe de i denne Bestilling ere, og siden ogsaa forskaanis for Kæmners Bestilling, om nogen anden dygtig dertil er at bekomme.

7. [3-18-7] Overformyndere skulle have Tilsyn, at Forældre holde deris Børn, Dreng, eller Piger, til Skole, ærlige Tienister, Kiøbmandskab, eller Haandverker, og hvis de befinde nogen at holde sine Børn hos sig til Ørkisløshed, da skulle de sette Forældrene Maanetsdag for, inden hvilken de selv derudinden maa skaffe Raad. Skeer det ikke, da skulle Overformynderne sette Børnene til ærlige Haandverker, og skulle Forældrene være forpligtede dennem at klæde og føde. Ville de det ikke godvilligen giøre, da skulle Overformynderne det som een vitterlig Gield ved Nam hos dennem søge, om de ellers dertil Formue have. End have Forældrene ikke Formue, da skulle saadanne saa vel som andre Faderløse og Hittebørn, som til Haandverker settis, klædis af hvis Almisse, som nogen ville godvilligen give.

XIX. Cap:

Om Tienistefolk paa Landet og i Kiøbstæderne, Inderster og Løsgængere.

1. [3-19-1] Tienistefolk maa ej med deris Forseelse føre deris Husbond Skade paa, men de bør selv at lide for hvis de brut have.

2. [3-19-2] End giver Husbond sin Tiener, eller anden, Fuldmagt paa sine Vegne at forrette noget, da bør Husbonden selv at svare til hvad derudj forseis af den, som hand Fuldmagt givet haver, og af hannem igjen søge Opretning.

3. [3-19-3] Begaais noget Uskielligt imod Tieneren af andre end Husbonden, da opbær Tieneren selv Bøder.
4. [3-19-4] Ingen ledig Karl, eller Inderste, som sider til Huse paa Landsbyen, maa bortfæste sig til Bondearbejd og Tieniste ringere end heel eller half Aar, uden et halft Aars Løns Forbrydelse.
5. [3-19-5] Og skal saa ingen paa Landet hos Bønderne for Dagløn arbejde uden gifte og boesatte paa Gaarde, eller Gaardsparter, og Gadehusmænd, som giøre og give aarlig Rettighed til deris Herskab.
6. [3-19-6] Dog skal hermed ikke være forbudet, at de, som sig ved Søkanten paa nogle visse Tider om Aaret af Fiskerj og Søen alleene nære, jo herefter som tilforn maa om Vinteren, og naar de ikke ere til Søes, sig for Dagløn bortfæste; Ej heller at Tærskere jo maa lade sig antage af hvem, som dem behøve til deris Korn at udtærskes, paa hvad Tid og til hvilken Tid mand haver dem Behov.
7. [3-19-7] Inderster, være sig Karle, eller Qvinder, maa ikke af Gaard- eller Hus-Mænd til Værelse antagis under deris Fæstis Fortabelse, uden det dennem af Husbonden, eller hans Fuldmægtig, bevilgis, som om Indersters Forhold og Næring sig skal lade informere, saa det kand være Husbonden og Bonden uden Skade.
8. [3-19-8] Naar nogen fremmet til Sognene ankommer, skal Bønderne strax give Præsten det tilkiende, som deris Pas og Bevis de medbringe skal læse, og dem overhøre, og dersom nogen Mistanke kunde være, da Præsten det for Herskabet, eller hans Fuldmægtig, angive; Og skulle Præsterne flittig antegne deris Navne og Fødestæd, som sig i deris Sogne opholde, være sig Inderster, Tienistekarle og Dreng, eller Løsgængere, at mand hos dennem herom, naar behøvis, kand have fuldkommen Efterretning.
9. [3-19-9] Alle Tienistekarle og Dreng, som til Bonde-Arbejd ere antagne, hos hvem det og være kand, med mindre de fæste Gaarde, eller Gaardsparter, hvor paa de sig kand nære, skulle være forpligtede deris Tieniste otte Uger for Fardag, som er paa Landet den første Junii og den første Decembris, til deris Husbond lovligten at opsig; Og saa fremt Husbonden dennem Utilbørlig vil opholde, maa de Tienisten løskynde i nogle af Byens, eller Sognefolkets, Nærværelse, eller og til Kirkestævne. Udførmer Husbonden dennem derfor med Hug, eller Slag, straffis som for Vold.
10. [3-19-10] Naar Tienistetyende, Mands- eller Qvindis-Personer, lovlig deris Tieniste eengang opsagt have, synderligen om de uden Sognet sig agte at begive, da skal deris Sognepræst være forpligt at meddeele dem Bevis, naar de den begære, at de ere frj og ledige fra Herretieniste til Lands og Vands, saa vel som fra Bondens Tieniste, og for Egteskab, saa fremt de ellers ikke med nogen trolovede, eller viede, ere. Og skal ingen Præst under tilbørlig Straf saadan Bevis dem vegre, eller og den dennem over een half Dag forholde, og skulle Præsterne give alle Skudsmaal beskrevne under deris Hænder og Zigneter, som de ville ansvare og være bekient. De nyde derfor af een hver Tienistekarl, Dreng, eller Qvinde, fire Skilling Danske.
11. [3-19-11] - 60 - Begiver nogen Karls- eller Qvindis-Person sig Ulovlig af deris Husbonders Tieniste, da skulle de have forbrut saa meget, som deris halve Aars Løn sig kand beløbe, halfdeelen til Husbonden og halfdeelen til Husbondens Herskab: Og de, som dem videndis antage, skulle have dobbelt saa meget til den forrige og rette Tienistetyendis Husbond og hans Herskab forbrut.
12. [3-19-12] Hvo som tager anden Mands Svend, Tiener, eller Tienisteqvindfolk i Tieniste uden Pasbord, hand skal svare den, som Tieneren uden lovlig Afskeed er fradrægen, til al den Skade hand derover lider, og

derforuden bøde til hannem, som ovenbemælt er. Og skal een hver give sine Tienistefolk, Mands- og Qvindis-Personer, naar de fra hannem skillis, Pasbord, som de have fortient, at ikke nogen derover bliver bedragen.

13. [3-19-13] Ingen maa tage een anden Mands Tiener i Forsvar, før end hand lovligen skilt er fra sin Husbond.

14. [3-19-14] Tilsiger nogen sin Tieniste og tager Fæstepenge paa Haanden, og vil ikke gaa i Tieniste, betale Fæstepengene igien og derforuden fierde Parten af et Aars Løn, som hand skulle have, dersom hand hafde kommet udj Tieniste. End haver hand ingen Fæstepenge opbaaret, betale dog et Fierding Aars Løn, som sagt er.

15. [3-19-15] Antager mand nogen til sin Tieniste, og vil hannem siden uden lovlig Aarsag ej annamme, da beholder den, som antaget var, hvis Fæstepenge given er, angerløs, og derforuden bør Husbonden at give hannem fierde Parten af et Aars Løn, som hand skulle have, om hand i Tienisten hafde kommet.

16. [3-19-16] Naar nogen Tienistefolk, som deris Tieniste opsagt have, eller andre Løsgængere, som ikke ere bosatte og tiende til Kongen, Kirken og Præsten, eller gjøre og give dem nogen Rettighed, ej heller have fuldkommen Bevis og nøjagtig Skudsmaal fra Præsten, hvor de have deris Ophold, og hvorledis de skikke sig, det være sig Mands- eller Qvindis-Personer, nogenstæds betrædis, og ikke lovligen bevise sig, saa fremt de ellers ved Sundhed været have, Tieniste at have for een billig Løn begæret paa de Stæder de behøvis, og kunde antagis, da skulle de strax paagribis, og Dom over dem forhvervis, at gaa saa mange Maaneder i Jern at arbejde, som de have entholt sig fra at tiene, eller om de i fremmede Lande her af Riget sig ville udsnige, og siden betrædis, da derfor søgis, tiltalis og straffis med Fængsel og Jern. Og da skal Kongens Amptmænd dennem, som paa Kongens Grunde, saaledis skyldige befindis, med ringeste Bekostning skee kand, enten til Bremmerholm, eller anden Stæds hen forskikke med deris Dom, hvorudj alle mod dennem forhvervede Vidnisbyrd skal være indførte, paa det, om nogen saadanne af Had og Avind forurettede ere, under det Skin, at de skulle være Løsgængere, de da kunde igien til Rette forhielpis.

17. [3-19-17] Iligemaade skal med dennem forholdis, som sig for Soldater udgive, eller Soldater ere, og Landene igiennemstryge; Dog de tienisteløse Folk og Soldater undertagne, som lovlig Pas have og skielligen befindis paa deris rette Rejse og Vej at være stæde, og sig uden Tryglen opholde, eller og uden Tviflsmaal den Formue eje, at de sig deraf kunde holde, og uden nogen Mands Skade have sig med Lediggang at opholde: Hvorpaa de bør, om begæris, at skaffe Sognevidne og Skudsmaal.

18. [3-19-18] Kongens Amptmænd skulle hver i sit Ampt tvende gange om Aaret, som er den første Junii og den første Decembris, holde Inquisition over alle saadanne Folk, saa og forfare, hvorledis med alt det, som her forskrevet staar, forholdis, og da tilforn Herskabet paa Landet, som i hans Ampt boendis er, derom advare, at een hver paa sin Grund kunde paa samme Dag og Tid holde Randsagning, og tilhielpes, at dette fyldistgiøris.

19. [3-19-19] Findis nogen, som sig til Side holder paa de to foreskrevne Dage, naar Inquisitionen skeer, de skulle agtis for Løsgængere, og strax paagribis, og med dennem handlis, som tilforn er mælt.

20. [3-19-20] Dersom Herskabet paa Landet ikke selv formaar saadanne motvillige og Løsgængere at antaste, straffe, eller i god Forvaring at have, eller dennem ikke til egen Tieniste og Arbejd vil bruge, da maa

de det Kongens Amptmænd, i hvis Ampt de ere boende, tilkiendegive, og dennem til hannem lade overantvorde, at hand sig med dennem, efter som før er mælt, kand forholde.

21. [3-19-21] Findis nogen Løsgængere, eller dem, som ingen Pas, eller rigtig Beskeed, have, videndis til sig at holde, dem huse og hæle, de skulle paa Landet have forbrut deris Fæste til deris Husbond, og derforuden, om dennem overbevisis nogen Ulovlig handling og Fælletsskab med saadanne at have haft, at staa til Rette derfor og straffis som vedbør; Men i Kiøbstæderne skulle de, som det gjøre, straffis som de der huse fredløse.

XX. Cap:

Om Jøder og Tatere.

1. [3-20-1] Ingen Jøde maa sig her i Riget indbegive, eller sig finde lade, uden Kongens særdelis Lejdebrev under tusinde Rix Dalers Straf af hver Person, som uden forskreven Lejdebrev betrædis.

2. [3-20-2] Hvo som nogen Jøde angiver og Kongens Amptmand anviser, skal have derfor hver gang et halft hundred Rix Daler.

3. [3-20-3] Tatere, som omløbe og besvige Folk med deris Bedrageri, Løgn, Tyverj og Troldom, skulle af Stædets Øvrighed paagribis, hvor de kunde befindis, og alt hvis de have med at fare dennem fratagis, og deris Anførere paa Livet straffis, og de andre inden vis Tid at rømme Riget fra næste Stæder de kunde udkomme, og hvis de efter den Tid spørgis, eller overkommis, kunde her i Riget, da som deris Anførere at straffis paa Livet, og hvo dennem huser, eller herberger, bøde til sit Herskab for hver Nat og for hver Person, som den der huser fredløse.